

Гончаренко О.С.

ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ФОРМЫ И МЕТОДЫ ВНЕКЛАССНОЙ РАБОТЫ ПО ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЕ В УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ В УСЛОВИЯХ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА

В статье приведены основные формы и методы внеклассной работы по физической культуре в учебных заведениях в условиях компетентностного подхода.

Ключевые слова: внеклассная спортивная работа, компетентностный подход, учебно-воспитательный процесс.

Goncharenko O.S.

ORGANISATION FORMS AND METHODS OF EXTRACURRICULAR ACTIVITIES IN PHYSICAL EDUCATION IN EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS UNDER THE CONDITIONS OF THE COMPETENCE APPROACH

In the article there are presented the basic forms and methods of extracurricular activities in physical education in educational establishments under the conditions of the competence approach.

Key words: extracurricular sport activities, competence approach, educational-teaching process.

УДК 37.013.42:378

Забабуріна Н.В.*

ЗМІСТ, СТРУКТУРА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ

У статті розкрито сутність педагогічної категорії «виховання студентів коледжу» через поняття «виховна система», «виховний процес» та «виховна робота». Описано параметри, які застосовуються для характеристики результативності виховання студентів ВНЗ I-II рівнів акредитації.

Ключові слова: виховання студентів, виховна система, виховний процес.

Історичний досвід людства переконує, що добробут, життєздатність і безпека будь-якої країни, її місце і роль у світовому співтоваристві залежать, крім економіко-правових показників, від рівня освіченості громадян. Тому виховання, як основа розвитку особистості, суспільства і нації, за останні роки поступово стало визначальним чинником політичного, соціально-економічного та культурно-наукового майбуття України, стратегічним ресурсом підготовки компетентних фахівців – творчих особистостей, здатних не лише до виконання професійних завдань, збереження соціально-культурних цінностей та економіко-технологічних здобутків держави, а й до їх подальшого розвитку. Саме через це нагальною на сьогодні є проблема розробки нових підходів до визначення змісту та організації виховання, зокрема у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації.

Мета цієї статті – розкрити зміст виховання студентів політехнічного коледжу, показати взаємозв'язок понять «виховна система», «виховний процес» та «виховна робота».

Проблеми виховання, його різні аспекти, компоненти та напрямки досліджуються сучасною педагогікою та психологією: загальні питання теорії і практики виховної роботи (А. Алексюк, І. Бех, А. Капська, А. Макаренко, А. Сластьонін, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська та ін.); проблема організації виховної роботи зі студентами різних типів навчальних закладів (С. Вітвицька, В. Галузинський, С. Карпенчук, Л. Марцева, Н. Нічкало та ін.); педагогічні умови організації позааудиторної виховної роботи у вищих закладах освіти (О. Винославська, В. Мосолов, С. Смирнов та ін.). Аналіз наукових доробок зазначених та інших авторів надає підстави для висновку про те, що

* © Забатуріна Н.В.*

на сьогодні ще не створено довершених універсальних теорій, які можна було б покласти в основу організації виховної роботи в політехнічному коледжі.

На підґрунті здійсненого нами змістовного аналізу психолого-педагогічної літератури *виховання студентів коледжу* визначимо як спеціально організований, цілеспрямований вплив педагогів (суб'єктів) і певного освітньо-культурного середовища (об'єктів) на кожну особистість з метою розвитку її природних здібностей і творчого потенціалу, передачі їй певних знань, прищеплення навичок і вмінь свідомої, соціально нормованої поведінки, формування особистісно значущих та суспільних цінностей, моральних орієнтирів, життєвих настанов і професійних перспектив. Конкретизація наведеного означення (розуміння у «вузькому смислі») дозволяє розглядати категорію «виховання» через єдність трьох складових: змістовної – виховна робота; структурної – виховна системи; процесуальної – виховний процес.

Розглянемо детальніше зміст кожного з названих понять.

У багатьох підручниках з педагогіки виховну роботу визначають як «системну діяльність суб'єктів педагогічного процесу, спрямовану на розв'язання конкретних виховних завдань у заданих умовах» [1; 2; 12; 13] або як «цілеспрямовану діяльність, орієнтовану на створення позитивно виховного середовища, організацію спільної життєдіяльності суб'єктів навчально-виховного процесу, спрямовану на формування ціннісних орієнтацій» [14]. Виховна робота відображує процесуальний бік виховної діяльності педагогічних працівників вищого навчального закладу щодо формування і розвитку певних особистісних рис студентів з урахуванням конкретних умов. Об'єктом виховної роботи вчені визнають свідомість особистості студента, його емоційно-чуттєву сферу, поведінку. Зміст виховної роботи у ВНЗ в останніх методичних рекомендаціях Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України визначається як «формування ціннісного ставлення до себе, сім'ї, родини, людей, суспільства і держави, праці, природи, культури і мистецтва» [7].

Провідними завданнями виховної роботи називають організацію виховного середовища, створення оптимальних умов для самовиховання, саморозвитку і самореалізації. Зауважимо, що виховне середовище (або виховний простір) – це багатовимірне та багатофункціональне утворення, через яке передається вплив інших середовищ (вітального, предметного, інформаційного, соціокультурного тощо) на розвиток особистості. Кожне виховне середовище унікальне і специфічне, оскільки характеризується власною структурою і характером взаємодії.

Виховна робота в коледжі здійснюється за такими напрямками: громадянське виховання, родинно-сімейне виховання, військово-патріотичне виховання, моральне виховання, екологічне виховання, трудове виховання, художньо-естетичне виховання, формування здорового способу життя, превентивне виховання.

У педагогічній літературі виховний процес визначають через систему виховних справ або виховних заходів – «сукупність різноманітних виховних впливів з відповідними матеріальними і духовними умовами, що підпорядковані єдиній комплексній виховній меті, таких, що взаємодіють між собою і утворюють єдине ціле» [13, с. 146]. Зміст цього процесу полягає в тому, щоб те найкраще із зовнішнього об'єктивного соціального досвіду стало суб'єктивним, тобто перетворилося на погляди і переконання особистості, її вчинки і стиль поведінки. Психологи наголошують, що процес виховання є двостороннім, оскільки передбачає обов'язкову взаємодію з об'єктами довкілля та суб'єктами певного соціуму [3]. Виховний процес складний за структурою: він складається з послідовних процесів – виховного впливу на особистість, прийняття його цією особистістю, самоперетворення.

Спираючись на представлені підходи, *виховний процес у коледжі* визначимо як динамічну інтегративну сукупність послідовних індивідуальних і колективних взаємодій студентів із внутрішнім середовищем та навколишнім світом, метою яких

є досягнення необхідного рівня особистісної готовності до успішного розв'язання життєвих та професійних завдань. Призначенням виховного процесу вважатимемо створення базису особистісної культури студентів, розвиток професійно необхідних особистісних якостей, системи ціннісних ставлень до світу та самого себе.

У науковій літературі існує невелика кількість дефініцій, за допомогою яких дослідники намагаються відобразити сутність поняття «виховна система». Так, Л. Нечипоренко та її колеги [11] визначають «виховну систему» як:

– «цілісний соціальний організм, що виникає в процесі взаємодії основних компонентів виховання (цілі, суб'єкти та їхня діяльність, спілкування, відносини, матеріальна база) і має такі інтегративні характеристики, як спосіб життя колективу, його психологічний клімат»;

– «комплекс взаємозалежних компонентів, що розвиваються в часі і просторі: цілей, заради яких система створюється; спільної діяльності людей, що її реалізують: самих людей як суб'єктів цієї діяльності; освоєного ними середовища; відносин, що виникають між учасниками діяльності; керування, що забезпечує життєздатність і розвиток системи».

М. Красовицький [14] вважає, що виховна система – це складна педагогічна система, яка містить матеріальні, ідеальні та процесуальні компоненти і має соціальний і психологічний характер. Головними функціями виховної системи більшість дослідників [4; 5] називають інтегрувальну (синтез неузгоджених виховних дій); регульовальну (упорядкування виховного процесу); розвивальну (забезпечення динаміки системи, що виражається в оптимізації її функціонування, поступовому розвитку і вдосконаленні). На думку Г. Сороки, виховна система – це «упорядкована цілісна сукупність компонентів, які сприяють розвитку особистості учня» [16]. Автор вважає, що виховна система покликана інтегрувати всі виховні дії, спрямовані на виховання, в цілісний педагогічний процес, який забезпечує в конкретних соціально-педагогічних умовах реалізацію цілей і завдань виховання. Таким чином, об'єктом функціонування виховної системи є особистість, яка розвивається, а способом функціонування – діяльність.

В. Ковальчук [6] виховною системою називає впорядковану сукупність взаємопов'язаних компонентів, що характеризують на теоретичному рівні у найбільш узагальненому вигляді складові виховної роботи на певному етапі розвитку навчального закладу та педагогічної науки. Російські дослідники [8; 9] вважають, що «виховна система відбиває специфічний спосіб організації виховного процесу на рівні конкретної установи (навчального закладу)», і тим самим підкреслюють значущість організаційно-процесуальної сторони виховної діяльності. Головне призначення виховної системи ці автори вбачають в педагогічному забезпеченні і сприянні розвитку особистості дитини.

Грунтуючись на наведених означеннях, виховну систему окремого навчального закладу можна визначити як спосіб життя колективу учнів/студентів, усі компоненти якого відповідають певній меті та забезпечують у процесі свого функціонування досягнення заданого результату.

Як бачимо, виховна система – це складне за змістом і структурою поняття. М. Красовицький та інші науковці [14] виокремлюють у структурі виховної системи навчального закладу такі компоненти:

- цілі, заради яких створюється система (виражаються у формі стратегії або концепції);
- діяльність, яка забезпечує досягнення мети виховання;
- суб'єкти діяльності, що її організують і беруть в ній участь;
- відносини, що народжуються завдяки взаємодії з оточенням;
- середовище, створене суб'єктами навчально-виховного процесу;
- управління, яке забезпечує інтеграцію компонентів у цілісність.

Зважаючи на складність структури поняття «виховна система», виокремимо такі її підсистеми:

- 1) «забезпечення» – інструктивно-нормативне, науково-методичне та дидактичне підґрунтя діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу;
- 2) «організація» – структурований у часі і просторі комплекс взаємопов'язаних виховних заходів;
- 3) «управління» – набір функцій (діяльностей), спрямованих на підтримку, функціонування і розвиток системи.

Нам імпонує думка Г. Сороки про найбільш характерні риси виховної системи. Дослідник наголошує на тому, що виховна система – це система соціальна; її ядро – люди та їхні потреби, мотиви, інтереси, ціннісні орієнтації, дії, відносини. Виховна система зумовлена суспільною потребою у створенні спеціальних умов для розвитку в людського індивіда здібності жити і працювати в соціумі, овоювати й виконувати соціальні ролі, перетворювати природну та соціальну дійсність. Виховна система – це система педагогічна; її функціонування пов'язане з реалізацією основних педагогічних завдань [16, с. 20]. Виховна система – це система ціннісно орієнтована, оскільки процес виховання спрямований на творче опанування надбань світової та національної культури, формування наукового світогляду та загальнолюдських цінностей, високоморальних людських стосунків, громадянських рис, підготовку до соціально активного життя. Виховна система – система самокерована: у результаті педагогічного управління виховною системою та процесами самоорганізації складаються закономірності її розвитку. Виховна система – відкрита, оскільки виховання є соціальним явищем, яке означає формування та розвиток особистості під впливом усієї сукупності об'єктивних і суб'єктивних чинників. Як результат усієї діяльності виховної системи, вона є системою цілеспрямованою – за відсутності цільових орієнтирів виховна робота втрачає свій сенс. Metі підпорядковуються всі компоненти системи.

Виходячи з зазначеного вище, суттєвими характеристиками виховної системи вважатимемо: структурність, динамізм (наявність минулого, теперішнього і майбутнього), відкритість (взаємодія із середовищем та системами найбільш низького і найбільш високого порядку); несиметричність – здатність до локальної самоорганізації та саморозвитку; самотність (індивідуальність для кожного навчального закладу).

Узагальнюючи наведені підходи, *виховну систему коледжу* розглядатимемо як сукупність підсистем (науково-методичної, дидактичної, управлінської, матеріально-технічної) та взаємопов'язаних компонентів (середовище, організація, діяльність), призначенням якої є створення умов для розвитку цілісної особистості майбутнього фахівця – уособленого поєднання інтелектуального і творчого потенціалів, життєвої компетентності, духовності, яскраво вираженої громадянської позиції та ціннісних орієнтацій.

Таким чином, відповідно до визначеного державними стандартами змісту виховання студентів ВНЗ I-II рівнів акредитації вибудовується виховна система коледжу, конкретизуються цілі і завдання виховної роботи та встановлюється організація процесу виховання.

Змістовно-структурний зв'язок педагогічної категорії «виховання» з базовими поняттями дослідження («виховна система», «виховна робота», «виховний процес» із вихідними (більш загальними за ієрархією) та похідними (субпідрядними) поняттями відтворений у вигляді вертикально-горизонтальної матриці (рис. 1). Курсивом на схемі позначено ключові параметри («організація» і «результат») виховання студентів коледжу та характеристики («ефективність» і «оптимальність»), за допомогою яких їх можна оцінювати.

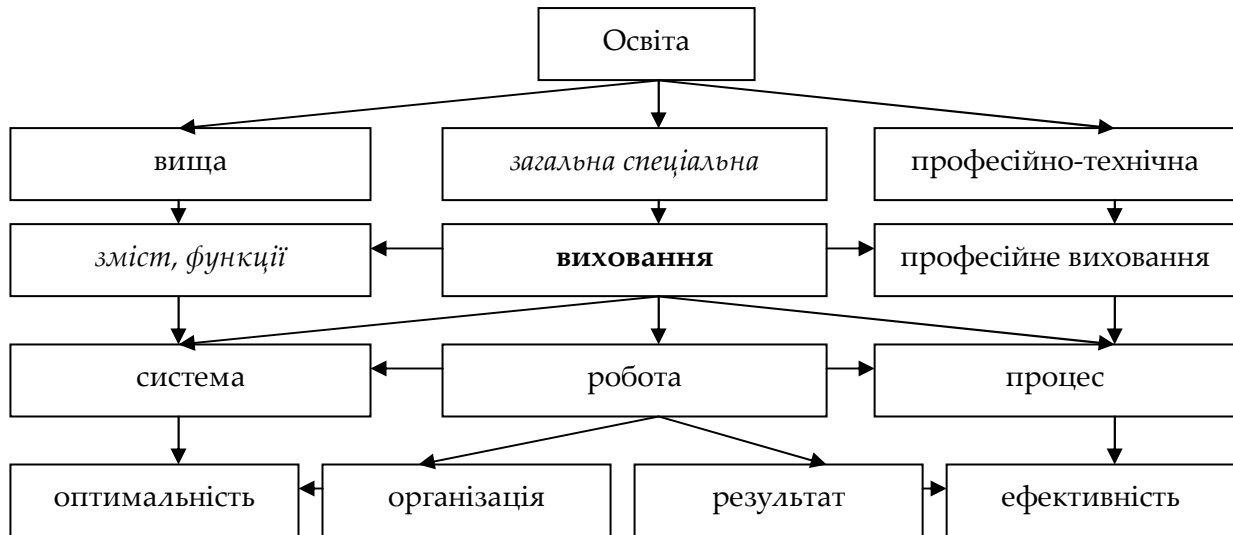

Рис. 1. Схема вертикально-горизонтального розподілу зв'язків ключових понять

Зауважимо, що термін *ефективність* увійшов до педагогічного лексикону з інших сфер знань. Основу цього поняття складає слово *ефект*, що означає «результат, наслідок будь-яких причин, дій» [3, с. 329]. Розширення поняття «ефект» до поняття «ефективність» зумовило зміну змістовного навантаження останнього і тепер означає вже не будь-який результат, не будь-який наслідок, а обов'язково продуктивний, корисний, дійовий. У широкому розумінні ефективність є загальнонауковою категорією. З філософської точки зору ефективність оцінює ступінь наближеності до дійсності, до найбільш бажаного результату, тобто характеризує відношення між рівнями деякої дійсності в міру наближення до кінцевої чи заданої мети [9]. Соціологічна наука використовує термін *ефективність* для узагальненої характеристики рис людської діяльності, яка представлена відношенням між її результатами та затратами [4, с. 403]. Психологія розглядає ефективність з позиції характеру взаємин між особистістю та соціумом і визначає її як здатність опанувати навколишнє середовище [3]; педагогіка – як показник того, як у процесі освітньої діяльності конкретні результати перетворюються на результати, що мають соціальне значення [2]. Отже, визначити ефективність – означає порівняти одержані результати (рівень вихованості) з тими, що прийняті за гранично можливі (встановлені стандартами).

Згідно зі Словником синонімів української мови «ефективний» означає «той, що призводить до потрібних наслідків» [17, с. 420], тобто через ефективність можна характеризувати продуктивність зусиль суб'єктів виховної діяльності, корисність дій та їх наслідків, оперативність. Наголосимо, що ефективність не означає простого поліпшення окремих компонентів виховання, а є самостійним поняттям, за допомогою якого визначаються якісні та кількісні характеристики виховної роботи.

Погоджуємося з думкою М. Красовицького, що «ефективність», як характеристика забезпечення якості одержуваних у виховному процесі результатів, тісно пов'язана з іншим поняттям – «оптимальність» [14], яке ми використовуємо для характеристики виховної системи коледжу. Якщо ефективна організація процесу виховання – це забезпечення його цілісності і циклічності, то оптимальність – це найкращий варіант структури виховної системи, яка забезпечить досягнення мети за раціональних витрат ресурсів (сил, часу, засобів). Отже, оптимальність як характеристика результату виховання – це досягнення максимально можливого рівня вихованості студентів для певних конкретних умов, на певному етапі розвитку їх особистісних якостей. Наголосимо, що поняття «ефективність» та «оптимальність» пов'язані з поняттями

«раціоналізація» і «модернізація»: перше означає більш доцільну організацію, поліпшення структури; друге – оновлення змісту, форм і методів виховання. Таким чином, ефективність виховання ототожнюється з підвищенням його результативності, оптимізація – з досягненням ефективності не будь-якими засобами, а «найбільш вигідним для конкретної ситуації комплексом заходів» [15, с. 10].

Таким чином, педагогічна категорія «виховання студентів політехнічного коледжу» є складним за змістом і структурою поняттям, яке вертикальною ієрархією пов'язано з поняттями «професійно-технічна освіта», «вища освіта»; горизонтальною – з поняттями «виховна система», «виховний процес», «виховна робота». Виховання студентів коледжу має визначені державними стандартами мету і завдання, функції та результати. Для оцінювання процесуального аспекту виховання доцільно використовувати параметр «ефективність», для оцінювання змістовно-структурної – «оптимальність». Це може бути доведено в подальших дослідженнях.

Література:

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Теорія: [підручник для студентів, аспірантів та молодих викладачів ВНЗ] / А.М. Алексюк. – К.: Либідь, 1998. – 558 с.
2. Галузинський В.М. Педагогіка: теорія та історія: [навчальний посібник] / Галузинський В.М., Євтух М.Б. – К.: Вища школа, 1995. – 237 с.
3. Дьяченко М.И. Краткий психологический словарь: Личность образование, самообразование, профессия / Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А. – М.: «Хэлтон», 1998. – 399 с.
4. Журавський В.С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 416 с.
5. Капська А.Й. Основні закономірності моделювання виховного процесу // Нові технології виховання: [зб. наук. статей] / відп. ред. С.В. Кириленко. – К.: ІСДС, 1995. – С. 91-96.
6. Ковальчук В.А. Проблема дослідження виховних систем загальноосвітніх закладів: [Електронний ресурс] / В.А. Ковальчук – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/2693/1/08kvaszz.pdf>.
7. Концепція національного виховання студентської молоді // Додаток до рішення колегії МОН України 25.06.2009: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // www.osvita.com
8. Крикунова Т.К. Практическая педагогика: Воспитательная работа в сред. спец. учеб. заведениях / Т.К. Крикунова. – М.: Академия, 1999. – 152 с.
9. Лихачев Б.Т. Философия воспитания: Спецкурс: [учеб. пособие для студентов вузов]. – М.: Прометей, 1995. – 282 с.
10. Мануйлов Ю.С. Средовый подход в воспитании / Ю.С. Мануйлов. - М.: Педагогика, 2000. - № 7. - С. 36-41.
11. Нечепоренко Л.С. Воспитание: [учебное пособие] / Нечепоренко Л.С., Подоляк Я.В., Пасинок В.Т. – Х.: Основа, 1997. – 232 с.
12. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи: [навчальний посібник] / Ортинський В.Л. – Видавництво: ЦУЛ, 2009. – 470 с.
13. Подласый И.П. Педагогика: [учебн. для студ. высш. учебн. Заведений]: [в 2 кн.] / И.П. Подласый. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – Кн. 1: Общие основы. Процесс обучения. – 576 с.
14. Практична педагогіка виховання: посібник з теорії та методики виховання / за ред. М.Ю. Красовицького, - К. – Івано-Франківськ, «Плай», 2000. – 218 с.
15. Руденко Ю.Д. Основи сучасного українського виховання – К.: Вид-во імені Олени Теліги, 2003. – 328 с.
16. Сорока Г.І. Сучасні виховні системи та технології: [навчально-методичний посібник для керівників шкіл, вчителів, класних керівників, вихователів, слухачів ІПО] / Г.І. Сорока. – Х., 2002. – 128 с.
17. Словник синонімів української мови: [Електронний ресурс] // http://hohlopedia.org.ua/slovyuk_synonimiv_karavanskogo/20/?&page=5.

Забабуріна Н.В.

СОДЕРЖАНИЕ, СТРУКТУРА И ОРГАНИЗАЦИЯ ВОСПИТАНИЯ СТУДЕНТОВ КОЛЛЕДЖА

В статье раскрыто содержание категории «воспитание студентов колледжа» через понятия «воспитательная система», «воспитательный процесс» и «воспитательная работа». Описано параметры, которые используются для характеристики результативности воспитания студентов ВУЗ I-II уровней аккредитации.

Ключевые слова: воспитание студентов, воспитательная система, воспитательный процесс.

Zababurina N.V.

CONTENT, STRUCTURE AND ORGANIZATION OF EDUCATION OF COLLEGE STUDENTS

In the article the content of the category «education of college students» through the concept of «educational system», «educational process» and «educational work». Describes the parameters that are used to characterize the impact of training university students I-II levels of accreditation.

Key words: education students, the educational system, the educational process.

УДК 37.032

Захарова Є.Ю.*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ
ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ У США

У статті розглянуто організаційно-правові та методичні засади громадянського виховання у США як втілення концептуального рівня ліберальної системи громадянського виховання. Проаналізовано формальні шляхи їх реалізації в американському освітньому просторі.

Ключові слова: стандарти громадянського виховання США, громадянська релігія, ліберальна система громадянського виховання.

Після проголошення самостійності та незалежності Україна стала на шлях побудови ліберально-демократичного суспільства. У контексті цього вибору все більше уваги привертається загальним основам суспільної взаємодії та накопиченому досвіду організації громадянського виховання в розвинутих зарубіжних країнах, які започаткували ці процеси значно раніше і продовжують удосконалювати їх сьогодні. З огляду на це важливим та актуальним постає дослідження організаційно-правових і методичних засад громадянського виховання США як втілення концептуального рівня ліберальної системи громадянського виховання.

Особливості американської педагогіки досліджувались у працях М. Якобсон, Г. Риснюк, В. Жирова, А. Мітіна та ін. Вагомий внесок у розвиток теорій громадянського виховання зробили такі зарубіжні науковці, як С. Балл, Д. Гольдман, К. Кірбі, М. Бренсон, Р. Фарнен, В. Гелстон, С. Ніето, Т. Лікона, Т. Сайзер, Д. Роу, М. Хаузер, Д. Сміт та ін.

Найпереконливіші теорії набувають своєї цінності тільки у своєму практичному застосуванні. Ліберальні ідеї у найбільш послідовному вигляді знайшли своє втілення саме в Сполучених Штатах Америки – державі, яка отримала унікальну історичну можливість з «чистого аркуша» побудувати суспільство, яке б максимально забезпечило кожній людині умови вільної життєдіяльності та творчої реалізації.

Так історично склалося, що США досягли кульмінації в побудові ліберально-демократичного суспільства саме у другій половині ХХ століття, коли відбулася остаточна світова перемога лібералізму над двома іншими конкурентними ідеологіями

* © Захарова Є.Ю.*